

Sprawozdanie
z posiedzenia 19th EBLIDA Council Meeting oraz towarzyszącej dorocznej konferencji
One profession, one future?
które odbyły się w dniach 26-27 maja 2011 w Maladze

Spis zawartości:

- 1. 19th EBLIDA Council Meeting for Members**
- 2. Doroczna konferencja *One profession, one future***
- 3. Sprawy różne**

1. 19th EBLIDA Council Meeting for Members

1.1. W posiedzeniu plenarnym Rady EBLIDY w Maladze, które odbyło się po raz pierwszy na mocy zmienionego w poprzednim roku statutu tej organizacji, wzięło udział 60 osób. Stowarzyszenie EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations) (<http://www.eblida.org>) jest główną instytucją wyrażającą opinie i stanowisko środowisk bibliotekarzy wobec Komisji Europejskiej, Parlamentu Europejskiego oraz innych instytucji Unii Europejskiej. EBLIDA liczy obecnie 137 członków reprezentujących 37 krajów, w tym 52 ze statusem Full Members. Od ubiegłego roku wszystkie kraje członkowskie Unii Europejskiej są reprezentowane w EBLIDZIE. Ambicją tej organizacji jest włączenie do niej na zasadzie członków stowarzyszonych pozostałych krajów europejskich należących do Rady Europy.

Na spotkaniu w Maladze podsumowano sukcesy i porażki minionego roku, a także przedstawiono plany na najbliższy rok. Obecnie w EBLIDZIE działają następujące grupy robocze:

EGIL (Expert Group on Information Law)

EGCIS (Expert Group on Culture and Information Society)

I LEG (Information and Library Education Group)

EGDO (Expert Group on Digitization and Online Access)

Najważniejsze działania EBLIDY dotyczyły prawa autorskiego, starań o rozpoczęcie prac nad wspólną polityką UE dla rozwoju bibliotek, lepszego wykorzystania potencjału bibliotek w programach Unii Europejskiej rozwoju kultury na lata 2014-2020 oraz wypracowania bardziej profesjonalnego modelu rzecznictwa w instytucjach Unii Europejskiej.

1.2. Prawo autorskie

W roku 2010 nastąpiła zmiana na stanowisku szefa grupy roboczej ds. prawa autorskiego (EGIL), najstarszej i nadal najważniejszej grupy EBLIDY. Przewodnictwo po Tobym Baintonie z Wielkiej Brytanii objął Harald von Hielmcrone z Państwowej i Uniwersyteckiej Biblioteki w Arhus, jeden z najbardziej zaangażowanych europejskich ekspertów w dziedzinie prawa autorskiego stosowanego w bibliotekach i zasobach cyfrowych.

EGIL brał udział w wielu konsultacjach, które poprzedziły ogłoszenie przez Komisję Europejską 24 maja 2011 r. propozycji Dyrektywy o niektórych dozwolonych użyciach tzw. dzieł osieroconych (Dyrektywa 2011/0136 COD), a także w konsultacjach innych dokumentów dotyczących strategii w zakresie ochrony własności intelektualnej. Uwagi dotyczyły rozszerzenia definicji dzieł osieroconych, stosowania tego prawa dla innych typów dokumentów: map, rycin, nut, materiałów audiowizualnych, itp., uproszczenia stosowania prawa w przypadku dzieł, do których prawa ma wiele podmiotów, oraz możliwości uzyskiwania licencji zbiorowej. EBLIDA brała czynny udział w przygotowaniu dokumentu ogłoszonego 5 maja 2011 przez Parlament Europejski pt. *Copyright for Creativity Declaration*, który wzywa PE i kraje członkowskie do działania na rzecz utworzenia elastycznego, zrównoważonego i jednolitego systemu wprowadzania wyjątków w prawie o ochronie własności intelektualnej, co pozwoli efektywniej wspierać rozwój gospodarki opartej na wiedzy.

Propozycja Dyrektywy dotycząca dzieł osieroconych ogłoszona 25 maja 2011 przez KE nie uwzględniła niektórych przedstawionych uwag EBLIDY i innych środowisk związanych z bibliotekami, toteż EBLIDA będzie nadal prowadzić akcje rzecznicze. Elastyczne rozwiązania spornych kwestii dotyczących dzieł osieroconych i niedostępnych na rynku

księgarskim (out-of-commerce works) mają istotny wpływ na szybki rozwój cyfrowych zasobów utworów chronionych prawami autorskimi, dla których nie można ustalić właścicieli praw. Obecnie trwają prace nad przygotowaniem projektu dyrektywy dotyczącej stosowania prawa autorskiego w przypadku niekomercyjnych projektów digitalizacji dzieł niedostępnych na rynku księgarskim. W przypadku tego rodzaju dokumentów istotne będą uzgodnienia dotyczące zasad negocjowania wspólnych licencji z organizacjami zbiorowego zarządzania prawem autorskim. Kolejne robocze spotkanie EGIL odbędzie się w październiku br w Warszawie.

1.3. Europejska polityka biblioteczna

Działania na rzecz realizacji na poziomie UE założeń polityki bibliotecznej, zwłaszcza odnoszącej się do przyszłości bibliotek publicznych, są jednym z zadań EBLIDY zapisanych w dokumencie *EBLIDA Strategy 2010-2013: Lobbying for libraries*. Należy przypomnieć, że są one rozwinięciem i konkretyzacją celów wyrażonych w tzw Deklaracji Wiedeńskiej, przyjętej w 2009 r. przez EBLIDĘ i NAPLE (National Authorities on Public Libraries in Europe – <http://www.naple.mcu.es>). W działaniach na rzecz umocnienia pozycji bibliotek publicznych w społeczeństwie wiedzy głównym partnerem EBLIDY jest właśnie NAPLE. Polska nie należy do tej organizacji skupiającej agendy rządowe odpowiedzialne za biblioteki publiczne w danym kraju, gdyż w obecnej strukturze podziału odpowiedzialności resortu kultury i dziedzictwa narodowego nie ma w Polsce takiej instytucji. Tylko częściowo wypełnia niektóre zadania Instytut Książki (komputeryzacja małych bibliotek) czy Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej (statystyka i badania).

W bieżącym roku nie udało się EBLIDZIE wykazać się widocznymi postępami w tworzeniu podstaw europejskiej polityki bibliotecznej, niemniej konsekwencja w podejmowaniu inicjatyw służących popularyzacji tej idei daje nadzieję na pozytywny oddźwięk w następnych dwóch latach. Podczas drugiego europejskiego kongresu na temat polityki włączania wszystkich grup społecznych do korzystania z dobrodziejstw cyfrowych zasobów i usług (II European Congress on E-Inclusion „Delivering Digital Europe in Public Libraries”, Bruksela wrzesień 2010) (<http://www.ecei10.eu>), EBLIDA i NAPLE zorganizowały specjalne warsztaty pod hasłem *European Policy for Public Libraries*, na którym dyskutowano o założeniach takiej polityki przedstawionych przez EBLIDĘ w Deklaracji Wiedeńskiej oraz w referacie *Repositioning European Public Libraries*. Celem europejskiej polityki bibliotecznej powinno być wspieranie rozwoju nowych, łatwo dostępnych i zróżnicowanych usług bibliotecznych. Głównymi wyzwaniem dla bibliotek

publicznych to przyspieszenie budowy bibliotek cyfrowych publicznie dostępnych, poprawa jakości fizycznej przestrzeni bibliotek, które poprzez atrakcyjne i funkcjonalne siedziby powinny ułatwiać mieszkańcom zaspokajanie potrzeb w takich obszarach jak edukacja ustawiczna, dostęp do informacji i wiedzy, włączanie wszystkich grup społecznych do korzystania z usług elektronicznych i cyfrowych zasobów, budowanie wspólnej tożsamości lokalnej ułatwiającej mieszkańcom zakorzenienie w tradycji i budowanie postaw wspólnotowych. Ważną rolę wypełniają biblioteki publiczne w inspirowaniu twórczego rozwoju mieszkańców. Spotkanie warsztatowe podczas Kongresu spełniły rolę „burzy mózgów” i promocji idei europejskiej polityki bibliotecznej. Konkretnie działania EBLIDY i NAPLE przewidziane w najbliższym czasie to opracowanie tzw. białej księgi ukazującej sytuację bibliotek publicznych w poszczególnych krajach oraz starania o otrzymanie dotacji z UE na utworzenie Centrum Wiedzy i Informacji dla bibliotek (Knowledge and Information Centre - KIK), który byłby webowym ośrodkiem informacyjnym dla bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej, udostępniał bezpłatnie fachowe podręczniki i przewodniki, a także tworzyłby europejską sieć rzecznictwa bibliotekarzy.

1.4. Konsultacje EBLIDY dotyczące przyszłych programów kulturalnych UE

EBLIDA brała udział w wielu konsultacjach dotyczących przyszłego programu finansowania kultury UE. M. innymi przygotowano odpowiedź na zieloną księgę opracowaną przez Departament Edukacji i Kultury Komisji Europejskiej *Unlocking the potential of culture and creative industries* (<http://www.eblida.org/uploads/eblida/15/1280817158.pdf>) oraz stanowisko w ramach konsultacji założeń przyszłego programu dla kultury Unii Europejskiej (<http://www.eblida.org/uploads/eblida/19/1292488733.pdf>). EBLIDA przyłączyła się też do kampanii rzecznictwa na rzecz kultury „We are more” w ramach Culture Action Europe. We wszystkich przypadkach przypomina o niewykorzystanych możliwościach bibliotek w realizowaniu społecznych i kulturalnych programów rozwojowych.

2. Konferencja *One profession, one future*

Posiedzeniu Rady EBLIDA towarzyszyła konferencja zorganizowana wspólnie przez EBLIDĘ, NAPLE i Federację Hiszpańskich Stowarzyszeń Bibliotecznych - FESABID. Tytuł konferencji *One profession, one future* (Jeden zawód, jedna przyszłość?) odnosił się do przyszłości bibliotek w świecie zdominowanym przez elektroniczne środki komunikacji.

Referat wprowadzający wygłosiła Maria Martin-Prat de Abreu, nowa dyrektor Unit

Copyright and Knowledge-based Economy Komisji Europejskiej (Dział ds. Prawa Autorskiego i Gospodarki Opartej na Wiedzy). Przedstawiła ogólne założenia polityki unijnej wobec ochrony praw autorskich. Zapowiedziała zwrócenie większej uwagi na wpływ kryzysu na sytuację bibliotek, edukacji i kultury, zwłaszcza w kontekście nie najlepszych wyników badań przeprowadzonych przez ODCE, z których wynika, że nadal duży procent mieszkańców państw UE nie posiada umiejętności korzystania z elektronicznych źródeł informacji i elektronicznych usług. Problem dotyczy ok. 20 % młodych Europejczyków. W tej sytuacji Komisja Europejska zaczyna doceniać rolę bibliotek publicznych w programach przeciwdziałania e-wykluczeniu.

Pierwsza sesja konferencji pt. *E-innovation, e-books and new online services in libraries* (E-innowacje, e-książki i nowe usługi online w bibliotekach) poświęcona była przede wszystkim nowej wizji usług bibliotek publicznych. Jens Thourhauge, dyrektor Duńskiej Agencji do Spraw Bibliotek i Mediów, przedstawił nowe wyzwania bibliotek związane z włączeniem do tradycyjnych usług bibliotecznych udostępnianie elektronicznych mediów. Podkreślił jednak, że biblioteka publiczna to nadal fizyczne miejsce spotkań, przestrzeń, którą należy lepiej wykorzystać do wspierania edukacji, twórczych zainteresowań, wymiany poglądów, integracji lokalnych społeczności oraz innych społecznych, kulturalnych i edukacyjnych potrzeb.

Głównym tematem tej części konferencji było wykorzystanie książek elektronicznych w bibliotekach. Rynek książek elektronicznych szybko rośnie. Przewiduje się, że w roku 2015 może osiągnąć do 20% wartości rynku wydawniczego. Od 2007 roku, kiedy pojawiły się łatwe w obsłudze czytniki Kindle, biblioteki publiczne, wspierane przez rządowe programy, zaczęły testować możliwość zakupu i wypożyczenia książek w formie e-booków. Na konferencji przedstawiono doświadczenia belgijskie (Bibnet.be), niemieckie (DiViBib), hiszpańskie, a także przykłady brytyjski, holenderski i norweski. Z prezentacji i dyskusji wynika kilka wniosków.

- Obecne przepisy prawne dotyczące prawa autorskiego i wypożyczeń w bibliotekach regulują wyłącznie zasady udostępniania publikacji drukowanych. Wobec braku innych uregulowań wydawcy traktują książki elektroniczne jak drukowane, tj. biblioteka może w jednym czasie udostępniać książkę tylko jednemu czytelnikowi, niezależnie na miejscu czy online. Niektórzy wydawcy kwestionują możliwość udostępniania książek elektronicznych online, uznając, że każde udostępnienie zmniejsza proporcjonalnie sprzedaż e-booka.

- System opłat za wypożyczenie dokumentu elektronicznego w krajach, które stosują Public Lending Right, nie jest określony i wymaga nowych uzgodnień z organizacjami zbiorowego zarządzania prawami autorskimi.

- Bardzo pilne jest określenie na poziomie UE zasad tzw. dozwolonego użytku dokumentu elektronicznego w bibliotekach oraz zasad negocjowania zbiorowych licencji na użytek bibliotek, dla celów niekomercyjnych.

- Rozważane są także skutki różnego podatku VAT na książki drukowane na papierze i w postaci elektronicznej. Te ostatnie we wszystkich krajach mają zdecydowanie wyższy VAT. Podobny problem dotyczy stosowanej w niektórych krajach stałej ceny książki drukowanej. Książki elektroniczne nie podlegają tym przepisom.

- Książki elektroniczne przyspieszyły rewolucyjne zmiany systemów obiegu książki. Rola wydawcy, księgarza (dystrybutora), biblioteki, czytelnika zmienia się i wymaga określenia na nowo praw i powinności poszczególnych partnerów.

- Komisja Europejska powinna zająć się ww zagadnieniami i opracować odpowiednią dyrektywę.

Bardzo pouczające dla uczestników konferencji były przykłady zastosowania e-booków w bibliotekach. Wszystkie prezentowane podczas konferencji projekty i systemy były finansowane przez rządy i obejmowały wiele bibliotek.

Niemiecki projekt **DiViBib** realizowany od 2006 roku jest podstawową platformą udostępniającą książki elektroniczne w bibliotekach., z której korzysta ok. 200 bibliotek niemieckich. Zaletą jest jednolity system wyszukiwania i dostępu do zbiorów oraz korzystne warunki licencji negocjowane z wydawcami przez DiViBib dla wszystkich bibliotek korzystających z systemu. Statystyki pokazują wzrastające zainteresowanie czytelników wypożyczeniem książki elektronicznej. W ubiegłym roku wypożyczono ponad 185.000 egzemplarzy książek elektronicznych oraz ponad 300.000 jednostek innych dokumentów elektronicznych (audiowizualnych). Planowane jeszcze w tym roku badania użytkowników e-booków na przykładzie ponad 68.000 czytelników mogą być interesujące nie tylko dla niemieckich bibliotekarzy.

Belgijski projekt **Bibnet** jest realizowany tylko w języku flamandzkim i dotyczy książek wydanych w tym języku. Jego celem było zwiększenie dostępu do książek flamandzkich, które są słabo obecne w dużych zasobach cyfrowych, jak Amazon, e-book.org, Google Gallica, e-boekhuis, itp. Szczególną cechą Bibnet-u jest stworzenie zaawansowanej technologicznie specjalnej platformy, która jednocześnie może obsługiwać biblioteki, wydawców i księgarzy. W systemie Bibnet czytelnik z jednego miejsca przeszukuje całą

ofertę książek elektronicznych różnych wydawców. Bibnet negocjuje z wydawcami i właścicielami praw warunki korzystania z dostępu do książki w bibliotece. Bibnet dostarcza nie tylko książki, ale także inne elektroniczne materiały audiowizualne.

Hiszpański rząd realizuje od roku 2004 program dofinansowania bibliotek publicznych, na co wydał ok. 131 mln Euro. Dzięki specjalnym dotacjom hiszpańskie biblioteki publiczne mają dziś jeden z najwyższych wskaźników zakupów nowości wydawniczych na 100 mieszkańców (do 25 wol.). Obecnie realizowany jest drugi etap modernizacji bibliotek publicznych. Zgodnie z przyjętą w 2009 roku przez hiszpański parlament uchwałą, biblioteki publiczne mają być zaopatrzone w czytniki e-booków, dzięki temu będą mogły wypożyczać książki elektroniczne wraz z czytnikiem. Projekt jest realizowany pilotażowo w 15 bibliotekach. Sporo uwagi poświęcono publicznemu dostępowi do zbiorów elektronicznych w Hiszpanii. Działający od 2006 roku portal Hispana daje dostęp do 2,5 mln zbiorów z 132 instytucji: bibliotek, archiwów, muzeów, repozytoriów i innych niekomercyjnych zasobów cyfrowych. Specjalne oprogramowanie umożliwia łatwe udostępnianie zdigitalizowanych zbiorów w postaci e-booka, którego forma jest bardziej przyjazna dla czytelnika niż korzystanie z narzędzi biblioteki cyfrowej.

Inną strategię tworzenia zasobów cyfrowych przyjął rząd norweski. Od 2009 roku norweska Biblioteka Narodowa realizuje przewidziany na trzy lata projekt Bokhylla (Bookshelf), który przewiduje dostęp do dzieł chronionych prawem autorskim. Podpisano specjalną umowę z KOPINOREm – norweską organizacją zbiorowego zarządzania prawami autorskimi, umożliwiającą publiczny dostęp do książek elektronicznych i zasobów cyfrowych poprzez portal Bokhylla na zasadzie zbiorowej licencji. Obecnie udostępnia się w nim ok. 49.000 książek norweskich chronionych prawem, za co pobierana jest opłata 0,06 Euro za stronę ponoszona przez Bibliotekę Narodową. Dostęp mają tylko użytkownicy korzystający z adresów IP zarejestrowanych w Norwegii.

Druga sesja konferencji poświęcona była masowej digitalizacji zbiorów w bibliotekach narodowych, prawom autorskim oraz przykładom stosowania zbiorowych licencji na użytek bibliotek.

Na przykładzie bibliotek narodowych Austrii i Hiszpanii pokazano modele finansowania projektów digitalizacji w oparciu o partnerstwo publiczno-prawne.

Austriacka Biblioteka Narodowa podpisała w 2010 roku umowę z Google na digitalizację w ciągu 6 lat 600.000 książek wydanych od 16 do końca 19-tego wieku, zawierających łącznie 180 mln stron. Google finansuje digitalizację, wyszukiwanie pełnotekstowe oraz transport książek do digitalizacji. Austriacka Biblioteka Narodowa

opracowuje zbiory bibliograficzne (metadane), zapewnia wewnętrzną logistykę i przechowywanie archiwalne kopii oraz dostęp do digitalizowanych dzieł. Czytelnicy będą mieli dostęp do cyfrowych zasobów poprzez portal Austriackiej Biblioteki Narodowej lub przez Google Search Book, a także poprzez Europeanę i zwykłą wyszukiwarkę Google. Wg dyrektor Austriackiej Biblioteki Narodowej, Johann Rachinger, Biblioteka zaoszczędzi dzięki projektowi ok. 30 mln Euro zachowując wszelkie prawa do cyfrowych kopii.

Hiszpańska Biblioteka Narodowa podpisała podobną umowę z firmą telekomunikacyjną Telefonica. Rozpoczęty w 2008 roku projekt zakłada utworzenie cyfrowych kopii 200.000 dzieł (25 mln stron) do roku 2012. Telefonica odpowiada za zarządzaniem projektem. Jedynym właścicielem kopii jest Biblioteka Narodowa i tylko przez jej portal będzie dostęp do cyfrowej kolekcji.

Trzecia ostatnia sesja poświęcona idei Open Access w Europie. Przedstawiono politykę UE w zakresie upowszechniania otwartego dostępu do dzieł finansowanych ze środków publicznych, sytuację w różnych krajach europejskich, działalność SPARC-Europe reprezentującą ponad 100 europejskich uczelni i instytucji naukowych. Komisja Europejska wspiera otwarty dostęp do zasobów naukowych m. innymi finansując portal OpenAire: Open Access Infrastructure Research for Europe (<http://www.openaire.eu>), na którym można znaleźć kompendium wiedzy o europejskich zasobach w otwartym dostępie.

3. Sprawy różne

3.1 EBLIDA, planująca między innymi działania zmierzające do wypracowania europejskiej polityki bibliotecznej, zapowiada ściślejszą współpracę ze swoimi członkami poprzez konsultacje, ankiety, zbieranie danych. Oznacza to większe zaangażowanie SBP w prace realizowane przez EBLIDĘ.

3.2 Konferencja pokazała, z jak wieloma nowymi problemami muszą każdego roku konfrontować się biblioteki publiczne, narodowe i uczelniane, a większość zagadnień wymaga współpracy i współdziałanie wielu różnych instytucji, nie tylko bibliotecznych oraz żmudnego wypracowywania wspólnej polityki na poziomie krajów i UE. Stąd m. innymi wzrastające znaczenie organizacji zawodowych krajowych i międzynarodowych oraz rzecznictwa czyli lobbingu na rzecz bibliotek.

3.3. W dniach 6-7 września br w Brukseli odbędzie się III European Congress on E-Inclusion „Transforming Access to Digital Europe in Public Libraries” (<http://www.ecei11.eu>). Główne tezy dyskusji wypracowane podczas tego Kongresu mają być oficjalnie przedstawione Komisji Europejskiej w ramach polskiej prezydencji. EBLIDA

weźmie aktywny udział w Kongresie, jednakże byłoby wskazane, aby także obecność polskich bibliotekarzy była widoczna na Kongresie.

3.4. Współorganizatorem dorocznej konferencji EBLIDA ze strony hiszpańskiej była organizacja FESABIB, która jest federacją 20 hiszpańskich stowarzyszeń w zakresie archiwistyki, bibliotekarstwa, muzeów oraz informacji naukowej. Do FESABIB należy także blisko 10.000 pracowników z wyżej wymienionych instytucji. W dniach poprzedzających konferencję *One profession, one future?* hiszpańscy bibliotekarze zorganizowali dwie konferencje przeznaczone dla hiszpańskich bibliotekarzy: XII Jornadas Españolas de Documentación (12. Hiszpańskie Dni Informacji Naukowej) oraz XVI Jornadas Bibliotecarias de Andalucía (16. Dni Bibliotekarzy Andaluzji). W obu konferencjach wzięli liczny udział bibliotekarze z całej Hiszpanii. Warsztaty, fora, spotkania seminaryjne i informacyjne obejmowały niemal wszystkie zagadnienia współczesnego bibliotekarstwa. Odniosłam wrażenie, że udział w tych dorocznych spotkaniach stanowi zawodowy obowiązek dla ambitnych bibliotekarzy hiszpańskich. Sądzę, że tego rodzaju kongresy bibliotekarzy z udziałem archiwistów i muzealników byłyby także w Polsce bardzo dobrą formą lepszego przepływu informacji i wypracowywania płaszczyzn współpracy. Oczywiście tego typu spotkania wymagają środków finansowych. Wg mojej wiedzy część bibliotekarzy przyjechała na własny koszt. Zapał i chęć zdobycia nowych informacji i wiedzy o rozwoju bibliotek budziła uznanie dla hiszpańskich kolegów.

Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska

Członek Zarządu Głównego

Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich